

80 Χρόνια Ουραγός της Δεξιάς: Το ΑΚΕΛ σύμφωνα με τον Ανδρέα Ζιαρτίδη (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα της [ομάδας 1917](#) στις 07/10/22.

Περιεχόμενο

80 Χρόνια Ουραγός της Δεξιάς: Το ΑΚΕΛ σύμφωνα με τον Ανδρέα Ζιαρτίδη

«Οι κομμουνιστές διαφέρουν από τα άλλα προλεταριακά κόμματα μονάχα κατά τούτο: ότι από τη μια μεριά, στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλετάρων τονίζουν και προβάλλουν τα συμφέροντα που είναι κοινά σ' όλο το προλεταριάτο κι ανεξάρτητα από την εθνότητα. Και από την άλλη, ότι στις διάφορες βαθμίδες ανάπτυξης του αγώνα ανάμεσα στο προλεταριάτο και την αστική τάξη, εκπροσωπούν πάντα τα συμφέροντα του κινήματος στο σύνολο του.» -Μαρξ και Ένγκελς, Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος

«Το ιδανικό του σοσιαλδημοκράτη δεν πρέπει να είναι ένας τύπος γραμματέα τρέιντ-γιούνιον, αλλά ένας τύπος λαϊκού κήρυκα, που να ξέρει ν'αντιδρά σ'όλες τις εκδηλώσεις αυθαιρεσίας και καταπίεσης, όπου κι αν παρουσιάζονται, όποιο στρώμα ή τάξη κι αν αφορούν, που να ξέρει να συνοψίζει όλες αυτές τις εκδηλώσεις σε μια εικόνα αστυνομικής βίας και κεφαλαιοκρατικής εκμετάλλευσης, που να ξέρει να εκμεταλλεύεται την κάθε μικρολεπτομέρεια για να εκθέτει μπροστά σ'όλους τις σοσιαλιστικές του πεποιθήσεις και τα δημοκρατικά του αιτήματα, για να εξηγήει σ'όλους την κοσμοϊστορική σημασία του απελευθερωτικού αγώνα του προλεταριάτου.» -Λένιν, Τί να Κάνουμε

«[Ο] σοσιαλιστικός τελικός σκοπός είναι το μοναδικό αποφασιστικό χαρακτηριστικό, που διακρίνει τη σοσιαλδημοκρατική κίνηση απ' την αστική δημοκρατία και τον αστικό ριζοσπαστισμό και που μεταβάλλει το όλο εργατικό κίνημα από μιά κουραστική εργασία μπαλωματή για τη διάσωση του καπιταλιστικού καθεστώτος, σε μια ταξική πάλη εναντίον του καθεστώτος αυτού, για την κατάργησή του.»- Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση

Αυτό το κείμενο είναι μια ιδιότυπη κριτική προσέγγιση του ΑΚΕΛ σαν πολιτικής δύναμης στην Κύπρο, με βάση την αυτοβιογραφία του Ανδρέα Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* (1995).[1] Είναι μια επιλεκτική βιβλιοκριτική που στόχο έχει να αναδείξει πως το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ, από την ίδρυσή του το 1941, είναι το ότι είναι ουραγός της κυπριακής εθνικιστικής δεξιάς. Σε αντίθεση με το δημοφιλές αφήγημα πως το ΑΚΕΛ ήταν ένα κομμουνιστικό κόμμα που έφθισε και χάλασε με τα χρόνια προδίδοντας την ιστορία του, ισχυρίζομαι ότι το ΑΚΕΛ ήταν από την ίδρυσή του ένα αστικό κόμμα που η κύρια του έννοια ήταν να γίνει αποδεκτό από την εθνικιστική δεξιά παρά να ηγηθεί ταξικής πάλης στο νησί.

Ασφαλώς, το γεγονός ότι το κείμενο βασίζεται σε μια μόνο πηγή και την εμπειρία του συγγραφέα για το σημερινό ΑΚΕΛ είναι μειονέκτημα. Από την άλλη όμως, η μαρτυρία του Ανδρέα Ζιαρτίδη έχει

ιδιαίτερη βαρύτητα καθ'ότι ο Ζιαρτίδης ήταν εκ των ιδρυτών και ηγετών του ΑΚΕΛ για 50 χρόνια, καθώς και ο ηγέτης του συνδικαλιστικού κινήματος της ΠΕΟ από την ίδρυσή της μέχρι το 1990. Ξεχωρίζει επίσης για το γεγονός ότι γράφτηκε μετά από τη διαγραφή του Ζιαρτίδη από το ΑΚΕΛ, κάτι που του επιτρέπει να μιλήσει πιο ελεύθερα και κριτικά για το κόμμα. Τέλος, πολλά από τα γεγονότα που διηγείται ο Ζιαρτίδης για τη δράση της ΠΕΟ και του ΑΚΕΛ είναι τεκμηριωμένα και δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Οπότε, ναι μεν χρειάζεται να γίνει περισσότερη μελέτη της ιστορίας του ΑΚΕΛ για να υποστηριχθεί το συμπέρασμα του κειμένου, ωστόσο, θεωρώ πως η μαρτυρία Ζιαρτίδη είναι σημαντικό τεκμήριο υπέρ του συμπεράσματος. Αν μη τι άλλο, το κείμενο μας λέει τί ήταν το ΑΚΕΛ αν πιστέψουμε έναν εκ των ηγετών του, τον Ανδρέα Ζιαρτίδη.

Το νήμα που διαπερνά την αυτοβιογραφία του Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* είναι η δειλία και ο ουραγισμός του ΑΚΕΛ μπροστά στην κυπριακή εθνικιστική δεξιά. Αυτό το χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ διαφαίνεται σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια του βιβλίου, αποτελώντας το συνδετικό τους κρίκο και εν τέλει δείχνοντας πως στην ουσία του το ΑΚΕΛ ήταν ένα αστικό κόμμα ουραγός της δεξιάς. Η αυτοβιογραφία δεν ασχολείται καθόλου με την αριστερή κομμουνιστική ιδεολογία και δεν έχει ούτε μια αναφορά στο Μαρξιστικό στόχο της επαναστατικής ανατροπής του καπιταλισμού. Αυτό είναι ενδεικτικό του γεγονότος ότι η πολιτική του ΑΚΕΛ και της ΠΕΟ δεν ακολουθούσε κάποια κομμουνιστική ιδεολογία ούτε είχε επαναστατικό στόχο. Το κείμενο κάνει μια σύντομη αναδρομή στους διάφορους σημαντικούς σταθμούς στην ιστορία του ΑΚΕΛ για να αναδείξει τον ουραγισμό του ΑΚΕΛ, καθώς και τις τραγικές του συνέπειες.

1. Ο ομορτωτιστικός εθνικισμός του ΑΚΕΛ

Όπως μας λέει ο Ζιαρτίδης, το ΑΚΕΛ ιδρύθηκε το 1941 από μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος Κύπρου (ΚΚΚ) και προοδευτικών αστών της εποχής. (16-7) Υπήρχε ήδη ένα μικρό συνδικαλιστικό κίνημα από τη δεκαετία του '30, που σύμφωνα με το Ζιαρτίδη απαρτιζόταν τότε από 3-4 χιλιάδες άτομα. (18) Η περίοδος αυτή ήταν τεταμένη καθώς το συνδικαλιστικό κίνημα αμφιταλαντευόταν γύρω από το αίτημα της εθνικιστικής δεξιάς για Ένωση με την Ελλάδα. Όπως μας λέει ο Ζιαρτίδης, μέσα στην εργατική τάξη «υπήρχαν δύο τάσεις όσον αφορά το εθνικό πρόβλημα και συγκεκριμένα όσον αφορά το ενωτικό αίτημα που εκκαλλιεργείτο τότε μέσα στις μάζες του λαού. Οι Κομμουνιστές έβλεπαν κατά αρνητικό τρόπο το αίτημα της Ένωσης. Ήσαν επηρεασμένοι από το παλιό σύνθημα των Κομμουνιστών της Κύπρου, των προ του 1931 κομμουνιστών. Η δεύτερη τάση ήταν η εθνικιστική τάση η οποία ήταν επηρεασμένη από την αστική εθνικιστική προπαγάνδα και θα έλεγα ότι υποστηριζέτο τότε αυτή η τάση από την μεγάλη πλειοψηφία των εργατοϋπαλλήλων.» (17-8) Παρότι στο μικρό συνδικαλιστικό κίνημα της εποχής οι ενωτικοί εθνικιστές εργάτες δεν ήταν πλειοψηφία, ήταν η μεγάλη πλειοψηφία στην εργατική τάξη της Κύπρου σαν σύνολο.

Το πρώτο μεγάλο ζήτημα για το οποίο καλείτο να τοποθετηθεί το ΑΚΕΛ ήταν άρα το εθνικό. Πριν την ίδρυση του ΑΚΕΛ, το ΚΚΚ ήταν εναντίον του αιτήματος της Ένωσης: για παράδειγμα, δεν συμμετείχε στον έρανο αλληλεγγύης προς την Ελλάδα μετά τον τορπιλισμό του πολεμικού πλοίου «Έλλη» από τους Ιταλούς το 1940. Κατά τον Ζιαρτίδη, αυτή η πολιτική ήταν σεχταριστική και λανθασμένη καθότι απομάκρυνε την πλειοψηφία των εθνικιστών εργατοϋπαλλήλων από το συνδικαλιστικό κίνημα. (18-9) Με την εμφάνιση του, το ΑΚΕΛ εγκατέλειψε την αντι-ενωτική στάση του ΚΚΚ και υιοθέτησε το αίτημα της ένωσης: «Με την εμφάνιση του, τη νόμιμη, το ΑΚΕΛ κατόρθωσε να μειώσει την καχυποψία που υπήρχε μέσα στον κόσμο ενάντια στους Κομμουνιστές. Με την έγκριση της πολιτικής της εθνικής αποκατάστασης της Κύπρου εγκαταλείψαμε οριστικά σαν Κομμουνιστές την άρνηση μας έναντι της Ένωσης διότι επεξηγούσαμε ότι εθνική αποκατάσταση δεν είναι τίποτε άλλο από την Ένωση και έτσι αυτό εβοήθησε το συνδικαλιστικό κίνημα να μαζικοποιηθεί.» (23)

Όπως διαφαίνεται από τα λεγόμενα του Ζιαρτίδη, το κύριο μέλημα του ΑΚΕΛ εκείνη την περίοδο ήταν να αποφύγει «το στίγμα του αντεθνικού» ούτως ώστε να μαζικοποιηθεί. Υπήρχε η έννοια να μειωθεί η καχυποψία που υπήρχε μέσα στον κόσμο για τους κομμουνιστές. Για ομορτωτιστικούς κυρίως λόγους

λοιπόν, το ΑΚΕΛ υιοθέτησε το εθνικιστικό αίτημα της Ένωσης: «Το αίτημα της Ένωσης μπήκε μετά την ίδρυση του ΑΚΕΛ, το 1941.» (46) Αντί να επιχειρήσει να ανυψώσει την εθνικιστική συνείδηση της εργατικής τάξης σε ταξική αντικαπιταλιστική συνείδηση, το ΑΚΕΛ υπέκυψε στην υπάρχουσα συνείδηση για να κερδίσει υποστηρικτές. Αυτή του η επιλογή πάει ενάντια στα βασικά της Μαρξιστικής ιδεολογίας που υποτίθεται ασπαζόταν τότε το ΑΚΕΛ. Όπως τονίζει ο Λένιν, η εργατική τάξη από μόνη της μπορεί να αποκτήσει μόνο εργατική, τρέιντγιουνιονιστική συνείδηση, δηλαδή, την πεποίθηση ότι πρέπει να πολεμήσει τους εργοδότες για τα δικά της άμεσα καθημερινά συμφέροντα και να απαιτήσει εργατική νομοθεσία από την κυβέρνηση. Καθήκον ενός σοσιαλιστικού/κομμουνιστικού κόμματος είναι η ανύψωση της συνείδησης του προλεταριάτου σε ταξική, δηλαδή, σε συνείδηση αναγκαιότητας υπέρβασης του καπιταλισμού. Για αυτό, κατά το Λένιν, «πρέπει να καταπιαστούμε δραστήρια με την πολιτική διαπαιδαγώγηση της εργατικής τάξης, με την ανάπτυξη της πολιτικής της συνείδησης.»[2]

Ο ενωτικός εθνικισμός του ΑΚΕΛ είναι ξεκάθαρος τη δεκαετία του '40. Το 1944 επισκέφθηκε την Κύπρο ο Σερ Κόσμο Πάρκινσον με σκοπό να διαπραγματευτεί με εκπροσώπους του κυπριακού λαού το μέλλον της Κύπρου μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το ΑΚΕΛ τότε ήταν ισχυρό, ελέγχοντας δύο Δήμους και το ανερχόμενο συνδικαλιστικό κίνημα, άρα θα μπορούσε να πρωτοστατήσει στις συνομιλίες. Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη όμως, το ΑΚΕΛ υπήρξε ο πιο φανατικός υποστηρικτής της θέσης να μην υπάρξει καμιά επαφή με τον Σερ Κόσμο: «Το ΑΚΕΛ οργάνωσε μαζικές μαχητικές διαδηλώσεις τότε με το σύνθημα «Κάτω ο Σερ Κόσμο», «Ζήτω η εθνική αποκατάσταση και η Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα».» (57) Το 1947, το ΑΚΕΛ αλλάζει στάση και τολμά να συμμετάσχει στη Διασκεπτική, η μόνη πολιτική δύναμη του τόπου που το έπραξε αυτό. Όπως μαρτυρεί ο Ζιαρτίδης, η Δεξιά έκανε εντονότατο αγώνα ενάντια στη Διασκεπτική, «φορτισμένο με αντιακελική και αντιαριστερή προπαγάνδα, [...] φορτισμένο από επίθετα ενάντια στους συμμετέχοντες, σαν προδότες, σαν ανθρώπους που υποσκάπτουν τον βασικό πόθο του Κυπριακού λαού για Ένωση.» (59) Το ΑΚΕΛ δεν άντεξε σε αυτή τη δημαγωγική επίθεση της Δεξιάς και αποχώρησε από τη Διασκεπτική: «Το βάρος αυτής της δημαγωγίας και της επίθεσης που υπέστημεν είχε σαν συνέπεια το λύγισμα μας.» (60) Η ανάγκη αποδοχής από την εθνικιστική δεξιά και την εθνικιστική εργατική τάξη αποδείχθηκε δυνατότερη από οποιεσδήποτε ιδεολογικές, θεωρητικές και στρατηγικές θέσεις του κόμματος περί του εθνικού ζητήματος.

Ο Ζιαρτίδης εκ των υστέρων μετάνιωσε για την ασυμβίβαστη ενωτική στάση του ΑΚΕΛ τόσο προς τον Σερ Κόσμο όσο και προς τη Διασκεπτική, καθώς αυτή υπέσκαψε τις σχέσεις των δυο κοινοτήτων στην Κύπρο. (65) Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ωστόσο ότι μετανιώνει για τακτικούς, παρά για ιδεολογικούς αντι-εθνικιστικούς λόγους. Ο Ζιαρτίδης μέχρι το θάνατό του θεωρούσε το στόχο της Ένωσης σωστή θέση εκ μέρους του ΑΚΕΛ· το λάθος για αυτόν ήταν ότι το ΑΚΕΛ και η Ε/κ πλευρά γενικότερα παραγνώρισαν και υποτίμησαν τις αντιδράσεις του τουρκικού παράγοντα στην Κύπρο και αγνόησαν την ύπαρξη των Τ/κ στο νησί. (217-9) Θεωρεί πως το ΑΚΕΛ και η Ε/κ πλευρά έπρεπε να ήταν πιο πραγματιστές και να επικεντρωθούν σε αιτήματα πολιτικών και δημοκρατικών δικαιωμάτων που θα οδηγούσαν σταδιακά στην αυτοκυβέρνηση και εν τέλει στην Ένωση. (218) Το μόνο λάθος ήταν ο μαξιμαλισμός του ΑΚΕΛ: «Εκάμαμε το λάθος να επιμένουμε στο μάξιμουμ του αιτήματος μας που ήταν η Ένωση και κλείσαμε τα μάτια στις δυνατότητες που υπήρχαν για δημοκρατικές εξελίξεις στον τόπο μας.» Και: «Εξακολουθούσαμε να πιέζουμε για την Ένωση και βρεθήκαμε στην θέση να είμαστε ανίσχυροι να ελέγξουμε τον αυθορμητισμό των λαϊκών μαζών, που τον αυθορμητισμό τους εμείς καλλιεργήσαμε.» (218)

Ένα άλλο αρνητικό αποτέλεσμα του ενωτισμού του ΑΚΕΛ ήταν η αποχώρηση των Τ/Κ από τις Ε/Κ συντεχνίες και η δημιουργία νέων Τ/Κ συντεχνιών. Αρχικά οι συντεχνίες της ΠΕΟ ήταν κυπριακές και δικαιοδικές, όχι ελληνοκυπριακές, με τη συμμετοχή πολλών Τ/Κ εργατών. (49) Οι πρώτες τουρκικές συντεχνίες εμφανίστηκαν το 1942 και η εμφάνισή τους, όπως τονίζει ο Ζιαρτίδης, συμπίπτει με την

οργάνωση του ΑΚΕΛ και την άνοδο του ενωτικού παροξυσμού στο νησί. Αυτός ο παροξυσμός αύξησε την καχυποψία μεταξύ των 2 κοινοτήτων και πολλοί Τ/Κ μέλη της ΠΕΟ διαφώνησαν με το αίτημα της Ένωσης και αποχώρησαν, οδηγώντας στη δημιουργία Τ/Κ συντεχνιών. (50) Κατά το Ζιαρτίδη, η διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος σε εθνικές γραμμές ήταν μια λυπηρή μα αναπόφευκτη εξέλιξη από τη στιγμή που η ΠΣΕ-ΠΕΟ υποστήριζε το αίτημα για Ένωση: «Το συνδικαλιστικό κίνημα της ΠΕΟ αντιμετώπισε το ακόλουθο δίλημμα: Να ακολουθήσει ένα δρόμο αδιαφορίας και αποχής από τον Εθνικό Πολιτικό Αγώνα για να μην δυσαρεστήσει τους Τουρκοκύπριους εργάτες και χάνοντας τους από μέλη της ή όχι. Πιστεύω ότι δεν μπορούσαμε, δεν επιτρέπετο να μείνουμε μακριά από τον Εθνικό Πολιτικό Αγώνα.» (52)

Με άλλα λόγια, το ΑΚΕΛ και η ΠΕΟ θεώρησαν πιο σημαντικό το αίτημα της Ένωσης και την αποδοχή τους από την εθνικιστική δεξιά από το να μην διασπαστεί εθνοτικά η εργατική τάξη της Κύπρου. Ενώ ο Μαρξ τόνισε στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο ότι «οι προλετάριοι δεν έχουνε πατρίδα» και ότι καθήκον των κομμουνιστών «στους διάφορους εθνικούς αγώνες των προλεταρίων [είναι να] τονίζουν και [να] προβάλλουν τα συμφέροντα που είναι κοινά σ' όλο το προλεταριάτο κι ανεξάρτητα από την εθνότητα», το ΑΚΕΛ έπραττε ακριβώς το αντίθετο: έβαλε το εθνικό αίτημα της Ε/Κ εργατικής τάξης για Ένωση πάνω από τα κοινά ταξικά συμφέροντα του πολυκοινοτικού κυπριακού προλεταριάτου. Ο Ζιαρτίδης αναφέρει και άλλα εθνικιστικά λάθη του ΑΚΕΛ, όπως την ανισότητα στη μεταχείρισή του των Τ/Κ εργατών. Τα περισσότερα καταστατικά και φυλλάδια των συντεχνιών ήταν γραμμένα μόνο στα ελληνικά, και οι πλείστες συζητήσεις γίνονταν επίσης στα ελληνικά, χωρίς ουσιαστική συμμετοχή Τ/Κ εργατών. Το ΑΚΕΛ πήρε κάποια μέτρα και βελτίωσε αυτή την κατάσταση με τη δημιουργία του τουρκικού γραφείου της ΠΕΟ, αλλά εν τέλει, το 1958 η ΠΕΟ έδωσε οδηγίες στους εναπομείναντες Τ/Κ εργάτες στις τάξεις της να μεταγραφούν στις Τ/Κ συντεχνίες καθότι άρχισαν να δολοφονούνται από Τ/Κ εθνικιστές. Το παιχνίδι είχε χαθεί προ πολλού.

Ο εθνικισμός του ΑΚΕΛ συνεχίστηκε και μετά την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960. Το ΑΚΕΛ απέρριψε τις συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου λόγω της Ενωτικής του στάσης, την οποία κρατούσε παρότι η Ελλάδα ήταν κράτος-μέλος του ιμπεριαλιστικού ΝΑΤΟ από το 1952. Το ΑΚΕΛ στη συνέχεια υποστήριξε το Μακάριο και άρχισε να απομακρύνεται από την ιδέα της Ένωσης, αλλά αυτή η αλλαγή έγινε πάλι για οπορτουνιστικούς λόγους: όπως λέει ο Ζιαρτίδης, «το ΑΚΕΛ αντελήφθη μετά τις εκλογές [του 1960] ότι ο Μακάριος ήταν ο άνθρωπος που υποστηριζόταν από την μεγάλη πλειοψηφία του λαού. Τα 2/3 του λαού και ότι ήταν λάθος να τον αντιπολιτευθεί κατά τρόπον στείρον. Επήρε λοιπόν την θέση ότι θα υποστηρίζουμε τον Μακάριο εκεί που συμφωνούμε μαζί του και θα τον επικρίνουμε εκεί που διαφωνούμε με την πολιτική του.» (94-5) Με άλλα λόγια, το κριτήριο του ΑΚΕΛ για την κριτική του υποστήριξη προς το Μακάριο ήταν ότι ήταν δημοφιλής με το λαό. Ο Ζιαρτίδης επαινεί το Μακάριο σε αρκετά σημεία στην αυτοβιογραφία του, αποφεύγοντας να μιλήσει για τις παραστρατιωτικές οργανώσεις του δεύτερου και ισχυριζόμενος ότι δεν ήταν αυταρχικός παρά τα πολλά ιστορικά τεκμήρια για το αντίθετο. (92) Δεν γίνεται κριτική αναφορά ούτε στα γεγονότα του '63 που οδήγησαν στη γκετοποίηση των Τ/Κ, την οποία το ΑΚΕΛ αποκάλυψε μαζί με την υπόλοιπη Δεξιά 'τουρκοανταρσία'.

Επί Χούντας, ενώ η ΕΔΕΚ διοργάνωνε διαδηλώσεις εναντίον της, «το ΑΚΕΛ ήταν «προσεκτικό» να μην σπρώξει τον Μακάριο σε οποιαδήποτε αντίθεση με την Χούντα», φοβούμενο μια πιθανή σύγκρουση, η οποία τελικά ήρθε. (79-80) Όπως λέει ενδεικτικά ο Ζιαρτίδης, «είναι χαρακτηριστικό των φόβων και των επιφυλάξεων μας να συγκρουσθούμε με την Χούντα και το γεγονός ότι η κομματική καθοδήγηση του Σωματίου ΟΜΟΝΟΙΑ έδωσε την συγκατάθεση της για να δεχθεί το Σωματείο μέσω του Ασλανίδη, χρηματική επιχορήγηση από την Χούντα και να αναρτηθεί η φωτογραφία του Χουντικού αξιωματικού σε κεντρική αίθουσα του Σωματίου.» (80) Μετά το θάνατο του Μακαρίου, το ΑΚΕΛ υποστήριξε και εξέλεξε δύο φορές τον ανένδοτο εθνικιστή και πολέμιο της επαναπροσέγγισης Σπύρο Κυπριανού στην προεδρία της χώρας. Σύμφωνα με το Ζιαρτίδη, «όσον αφορά το Κυπριακό πρόβλημα οι τότε απόψεις του ΑΚΕΛ δεν διέφεραν και πολύ από τις τότε απόψεις

του Σπύρου Κυπριανού» (111). Παρότι το ΑΚΕΛ καταλάβαινε την ανάγκη για συμβιβασμούς ούτως ώστε να επιτευχθεί η επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων και η επανένωση του νησιού, υποστήριξε τον Κυπριανού από αντι-συναγερμικό αίσθημα. (171) Όσο για την πιο πρόσφατη ιστορία, είναι γνωστή: το ΑΚΕΛ απέρριψε με δειλία το σχέδιο Ανάν, ως κυβέρνηση Χριστόφια δεν τόλμησε να προχωρήσει ιδιαίτερα στις συνομιλίες, και το 2022 έχει ως προεδρικό υποψήφιο τον διαπραγματευτή της κυβέρνησης Αναστασιάδη που οδήγησε τις συνομιλίες περί ΔΔΟ σε οριστικό ναυάγιο. Οι ευθύνες του ΑΚΕΛ για την εθνοτική διαίρεση της Κύπρου είναι πολλές και μεγάλες.

2. Ο διαταξικός συνδικαλισμός και οι 'προοδευτικοί' Κύπριοι εργοδότες

Ο οπορτουνισμός και ουραγισμός του ΑΚΕΛ δεν χαρακτηρίζει μόνο τη στάση του στο εθνικό ζήτημα, αλλά και τη συνδικαλιστική του πρακτική. Όπως είδαμε, το ΑΚΕΛ υιοθέτησε το ενωτικό αίτημα για να αποκτήσει περισσότερο έρσιμα στην εθνικιστική εργατική τάξη της Κύπρου και να γίνει αποδεκτό από τη Δεξιά και την Εθναρχία. Ο Ζιαρτίδης στο βιβλίο του κατηγορεί συνεχώς τον λεγόμενο «σεκταρισμό» ως ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο. (17) Όπως γίνεται εμφανές από τα λεγόμενά του, σεκταρισμός για αυτόν σήμαινε το να μη δέχεσαι να συμβιβάζεσαι και να συμπορεύεσαι με την αστική τάξη. Ενδεικτικά, λέει πως το ΑΚΕΛ ωρίμασε σταδιακά τη δεκαετία του '40 και έγινε πιο συμβιβαστικό λόγω της ευεργετικής κατ'εκείνον επίδραση μικροαστών και αστών συνοδοιπόρων του κόμματος (58). Συνεχώς υπογραμμίζει την ανάγκη συνεννόησης και συνεργασίας με τις δεξιές συντεχνίες, κάτι που δεν ίσχυε αρχικά αλλά όπως λέει εν τέλει επιτεύχθηκε: «Σήμερα υπάρχει η ΣΕΚ σαν η δεξιά συνδικαλιστική οργάνωση, υπάρχει η ΠΕΟ σαν η αριστερή συνδικαλιστική οργάνωση σε στενές σχέσεις με το ΑΚΕΛ, υπάρχουν οι ανεξάρτητες συντεχνίες, η ΠΑΣΥΔΥ, οι εκπαιδευτικές, η ΠΟΑΣ, η ΕΤΥΚ, υπάρχει η ΔΕΟΚ. Και όλες αυτές οι τάσεις, με τις διαφορές τους πάνω στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα συνεργάζονται στενότερα.» (56)

Η αντίληψη του Ζιαρτίδη – και κατ'επέκταση της ΠΕΟ της οποίας ηγείτο – για το συνδικαλισμό είναι πως είναι μια συλλογική προσπάθεια εργαζομένων και εργοδοτών να βελτιώσουν το βιοτικό επίπεδο και τις εργασιακές συνθήκες του λαού, ανεξαρτήτου ιδεολογίας. Στο βιβλίο δεν γίνεται καμιά αναφορά για προσπάθειες καλλιέργειας επαναστατικής συνείδησης και ριζοσπαστικοποίησης των εργατών. Αντιθέτως, γίνονται συνεχώς αναφορές στην ανάγκη να μην υπάρχει πολιτικό χάσμα μεταξύ Δεξιάς και Αριστεράς, στην ανάγκη συνδιαλλαγής και συμβιβασμού με τους εργοδότες προτού μπει στο τραπέζι το ενδεχόμενο απεργίας, στην ανάγκη ρεαλισμού και πραγματισμού των αιτημάτων, ενώ υπάρχει ολόκληρο υποκεφάλαιο για τον υποτιθέμενο προοδευτικό ρόλο των Κυπρίων εργοδοτών! (131) Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη, ένας σημαντικός παράγοντας για τη μαζικοποίηση και επιτυχία του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο ήταν «η προοδευτικότητα των Κυπρίων εργοδοτών». Πιστώνει στην εργοδοτική τάξη ότι στις δεκαετίες του '50 και του '60 εγκατέλειψε την εχθρική της στάση προς το συνδικαλισμό και ακολούθησε μια τακτική συνεννόησης και συνεργασίας, φτάνοντας μέχρι το σημείο να μιλήσει θετικά για την ίδρυση της ΟΕΒ και να ισχυριστεί ότι «έχουμε στην Κύπρο μια φιλοπρόοδη τάξη εργοδοτών». (132) Με εξαίρεση το Κυπριακό πρόβλημα, η Κύπρος της δεκαετίας του '60 παρουσιάζεται σαν επίγειος παράδεισος για την εργατική τάξη: οι εργοδότες κατανοούσαν τα αιτήματα των εργατών και δέχονταν να διαπραγματευτούν συλλογικά μαζί τους, ο υπουργός Εργασίας Τάσος Παπαδόπουλος ακολουθούσε προοδευτική κοινωνική πολιτική, και θεσπίστηκαν πολλοί εργατικοί νόμοι. Απόγειο αυτής της ειδυλλιακής συνθήκης κατά τον Ζιαρτίδη ήταν το γεγονός ότι οι εργοδότες δέχτηκαν τα ιδρύματα των Κοινωνικών Ασφαλίσεων να διευθύνονται από το συνδικαλιστικό κίνημα. (134-5)

Είναι σημαντικό εδώ να αναλογιστούμε γιατί οι εργοδότες στην Κύπρο μπορούσαν να φαίνονται προοδευτικοί στα μάτια του Ζιαρτίδη και άλλων Ακελικών. Κατά τον Ζιαρτίδη, οι Κύπριοι εργοδότες ήταν γνήσια πιο προοδευτικοί από αυτούς άλλων χωρών για δύο λόγους: 1) γιατί ένα σημαντικό

μέρος τους ήταν πρώην εργάτες, και 2) γιατί στην Κύπρο δεν υπήρξε η οξεία αντιπαράθεση μεταξύ Αριστεράς και Δεξιάς η οποία υπήρξε σε άλλες χώρες όπως στην Ελλάδα: «Δεν υπήρχε μέσα στην κυπριακή κοινωνία μεταξύ των εργοδοτών και των εργατών απόθεμα πικρίας, ένα απόθεμα μίσους βγαλμένο μέσα από αιματηρά επεισόδια και αγώνες. Αυτοί οι δύο παράγοντες είναι που έκαμαν ώστε να έχουμε προοδευτική εργοδοτική τάξη στην Κύπρο που με την στάση της συνέβαλε στις επιτυχίες των εργαζομένων.» (133) Με άλλα λόγια, η έλλειψη ταξικού αγώνα στην Κύπρο και η αδυναμία και δειλία του ΑΚΕΛ να τα βάλει με την εθνικιστική Δεξιά παρουσιάζονται από τον Ζιαρτίδη σαν παράγοντες που βοήθησαν την ανάπτυξη και την επιτυχία του συνδικαλιστικού κινήματος στην Κύπρο.

Κατά τη γνώμη μου, ο λόγος που οι εργοδότες αλλά και ο Μακάριος δέχονταν να συζητούν και να συνεργάζονται με το ΑΚΕΛ και την ΠΕΟ δεν ήταν άλλος από το γεγονός ότι δεν εκλάμβαναν το ΑΚΕΛ σαν απειλή για τα συμφέροντά τους. Τόσο ο Μακάριος όσο και οι εργοδότες ορθά κατάλαβαν ότι το ΑΚΕΛ δεν αποτελούσε απειλή προς αυτούς. Ο Ζιαρτίδης θεωρεί σπουδαίο το γεγονός ότι ο Μακάριος εγκατέλειψε την αρχική αντικομμουνιστική του στάση παρά το ψυχροπολεμικό κλίμα της εποχής, και πιστώνει αυτή τη στροφή του Μακαρίου στην ορθή στάση του ΑΚΕΛ απέναντί του, (94, 99) αλλά αυτή η στάση δεν ήταν τίποτα άλλο από υποστήριξη μιας αντιδραστικής, εθνικιστικής και αυταρχικής Εθναρχίας. Γιατί να εναντιωθεί ο Μακάριος στο ΑΚΕΛ αφού αυτό τον υποστήριζε; Το ίδιο ισχύει και για τους εργοδότες. Ο Ζιαρτίδης λέει με περηφάνια ότι «οι εργοδότες εμπιστεύονταν το συνδικαλιστικό κίνημα» (135) και ότι η μετριοπάθεια του ίδιου προς τους εργοδότες του εξασφάλισε «ένα κύρος, μιαν εκτίμηση στον εργοδοτικό κόσμο» (214), αλλά από πότε ένας κομμουνιστής περηφανεύεται ότι τον εμπιστεύονται και τον εκτιμούν οι εργοδότες και οι δεξιοί; Κανένας πραγματικός κομμουνιστής δεν θα είχε τέτοια περηφάνια, καθώς το να σε εμπιστεύονται οι αστοί σημαίνει πως δεν σε θεωρούν κίνδυνο για τα συμφέροντά τους.

Το ΑΚΕΛ κατάφερε να μαζικοποιηθεί και να κερδίσει κάποιες προοδευτικές μεταρρυθμίσεις για τους εργαζομένους μέσω της εγκατάλειψης οποιουδήποτε ταξικού αγώνα και της ακολούθησης μιας λογικής εθνικής ενότητας. Σύμφωνα με τον Ζιαρτίδη, «είναι χαρακτηριστικό ότι γίνονταν εκλογές στην Κύπρο, μετά την Ανεξαρτησία, χωρίς να έχουμε ένταση ή συγκρούσεις μεταξύ των αντίπαλων τάξεων», κάτι που καταδεικνύει την έλλειψη ταξικής πάλης στην Κύπρο. Το ήπιο πολιτικό κλίμα οδηγούσε και σε ήπιο κλίμα στις εργασιακές σχέσεις, και το αντίθετο, το ήπιο εργασιακό κλίμα οδηγούσε σε ήπιο πολιτικό κλίμα. (137-8) Μια τέτοια ταξική ειρήνη όμως είναι ανάθεμα για οποιοδήποτε πραγματικό Κομμουνιστή. Κατά τη Ρόζα Λούξεμπουργκ, η σημασία και ο στόχος του συνδικαλισμού των κομμουνιστών δεν είναι η βραχυπρόθεσμη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων, αλλά το να μάθει το προλεταριάτο «ότι είναι αδύνατο με την πάλη αυτή να αλλάξει ριζικά τη θέση του και ότι είναι απαραίτητο να καταλάβει οριστικά την πολιτική εξουσία.»[3] Με άλλα λόγια, στόχος του κομμουνιστικού συνδικαλιστικού αγώνα είναι να οξείνει την αντιπαράθεση των δύο τάξεων και να δείξει στο προλεταριάτο ότι δεν αρκεί ο συνδικαλισμός εντός του καπιταλισμού, χρειάζεται και η πολιτική επαναστατική ανατροπή του καπιταλισμού. Αυτή η επαναστατική ανατροπή σαν τελικός σκοπός «είναι το μοναδικό αποφασιστικό χαρακτηριστικό, που διακρίνει τη σοσιαλδημοκρατική κίνηση απ' την αστική δημοκρατία και τον αστικό ριζοσπαστισμό και που μεταβάλλει το όλο εργατικό κίνημα από μια κουραστική εργασία μπαλωματή για τη διάσωση του καπιταλιστικού καθεστώτος, σε μια ταξική πάλη εναντίον του καθεστώτος αυτού, για την κατάργησή του.»[4] Το ΑΚΕΛ δεν ήταν και δεν είναι τίποτα άλλο από ένας μπαλωματής για τη διάσωση του καπιταλισμού.

3. Ο Τρέιτγιουνιονισμός[5] του ΑΚΕΛ

Σε αντίθεση με την Λούξεμπουργκ, τον Λένιν και τον ίδιο τον Μαρξ που επαναλάμβαναν συνεχώς πως ο οικονομικός αγώνας του προλεταριάτου χρειάζεται να οδηγήσει σε πολιτικό αγώνα για ανατροπή του καπιταλισμού, η ΠΕΟ του Ζιαρτίδη θεωρούσε τον πολιτικό αγώνα δευτερεύον. Όπως λέει ο ίδιος: «[Το] συνδικαλιστικό κίνημα κατά κύριο λόγο πρέπει να ενδιαφέρεται για τα οικονομικά και

κοινωνικά προβλήματα των εργατών και κατά δεύτερο λόγο σαν συνεργάτης του Κόμματος για τα πολιτικά προβλήματα του τόπου.» (34) Ο Ζιαρτίδης πίστευε στη σχετική ανεξαρτησία των συνδικάτων από το κομμουνιστικό κόμμα, στη συγκεκριμένη περίπτωση στην ανεξαρτησία της ΠΕΟ από το ΑΚΕΛ. Αγωνίστηκε για αυτή την ανεξαρτητοποίηση τη δεκαετία του '40, όταν ακόμα το συντεχνιακό κίνημα ελεγχόταν από κομματικές φράξιες, και πέτυχε αυτή την ανεξαρτητοποίηση το 1951 (27). Από τότε και μετά, η σχέση του ΑΚΕΛ με την ΠΣΕ-ΠΕΟ ήταν η εξής: το ΑΚΕΛ καθόριζε την εργατική του πολιτική, τη μετέφερε στον κομματικό υπεύθυνο της ΠΣΕ-ΠΕΟ (ο οποίος μέχρι το 1990 ήταν ο Ζιαρτίδης), και αυτός προσπαθούσε να πείσει τα μέλη της συντεχνίας να δεχτούν την κομματική γραμμή, χωρίς να τους λέει ότι αυτή είναι η γραμμή του κόμματος και χωρίς καμιά επιβολή. (27)

Κατά τον Ζιαρτίδη, η ύπαρξη κομματικών φραξιών στα συνδικάτα ήταν πρόβλημα επειδή έκανε ξεκάθαρο πως οι συντεχνίες ήταν κομμουνιστικές, κάτι που απομάκρυνε μη κομμουνιστές εργάτες και έπαιξε ρόλο στη δημιουργία δεξιών συντεχνιών: «Αυτό το σύστημα, αυτό το λάθος, αποτελεί και την βασική αιτία της διάσπασης του συνδικαλιστικού κινήματος σε παλαιοσυντεχνιακό και νεοσυντεχνιακό. Ήταν εμφανής η ανάμιξη και η κυριαρχία του Κομμουνιστικού Κόμματος μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα που δεν γινόταν δεκτή από τους μη κομματικούς, από τους εθνικόφρονες ας πούμε.» (26-7) Καθώς η κύρια έννοια του ΑΚΕΛ ήταν η μαζικοποίηση του στην εργατική τάξη και η αποδοχή του από τη Δεξιά, το ΑΚΕΛ διέλυσε εν τέλει τις φράξιες του, αλλά αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της επιρροής του ΑΚΕΛ στο κίνημα. Στην περίπτωση της Κύπρου αυτό δεν έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς το ΑΚΕΛ δεν ήταν παρά ένα αστικό κόμμα που δεν είχε στόχο την ταξική πάλη για ανατροπή του καπιταλισμού, αλλά για ένα κομμουνιστικό κόμμα θα ήταν μεγάλο λάθος, καθώς στόχος των κομμουνιστών είναι να ηγούνται του συνδικαλιστικού κινήματος για να το ωθήσουν σε ριζοσπαστική, επαναστατική κατεύθυνση.

Ας εξετάσουμε τη Μαρξιστική αντίληψη για τη σχέση κομμουνιστικού κόμματος και συνδικάτων. Για το Λένιν, ο οικονομικός αγώνας της εργατικής τάξης είναι απλώς ένα μέρος της συνολικής πάλης για τη σοσιαλιστική χειραφέτηση. Από μόνος του, έχει περιορισμένες δυνατότητες· μπορεί να επιτύχει μόνο προσωρινά καλύτερους όρους για την πώληση της εργατικής δύναμης των εργαζομένων. Από μόνος του δεν αποτελεί σοσιαλιστικό αγώνα: οι δεξιές αστικές συντεχνίες μπορούν εξίσου να αγωνίζονται για τη βελτίωση των εργασιακών συνθηκών των εργαζομένων στον καπιταλισμό. «Η σοσιαλδημοκρατία[6] καθοδηγεί τον αγώνα της εργατικής τάξης όχι μόνο για να πετύχει πιο ευνοϊκούς όρους πώλησης της εργατικής δύναμης, αλλά και για την κατάργηση του κοινωνικού καθεστώτος που αναγκάζει τους άπορους να πουλιούνται στους πλούσιους. Η σοσιαλδημοκρατία δεν αντιπροσωπεύει την εργατική τάξη στις σχέσεις της μόνο προς μια ορισμένη ομάδα εργοδοτών, αλλά και στις σχέσεις της προς όλες τις τάξεις της σύγχρονης κοινωνίας, στις σχέσεις της προς το κράτος σαν οργανωμένη πολιτική δύναμη. Γι' αυτό είναι ευνόητο ότι οι σοσιαλδημοκράτες όχι μόνο δεν μπορούν να περιορίζονται στην οικονομική πάλη, αλλά και δεν μπορούν να δεχτούν η οργάνωση οικονομικών αποκαλύψεων να αποτελεί την κύρια δράση τους.»[7] Ο σοσιαλιστικός αγώνας είναι ένας αγώνας ενάντια στην καπιταλιστική τάξη στο σύνολό της, και ενάντια στο κράτος ως οργανωμένη πολιτική δύναμη. Αυτό απαιτεί την καλλιέργεια της πολιτικής συνείδησης μεταξύ των εργαζομένων, την πολιτική εκπαίδευση της εργατικής τάξης από τους σοσιαλιστές.

Στο περίφημο έργο της *Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα*, η Λούξεμπουργκ εκφράζει την ίδια άποψη με το Λένιν. Θεωρεί καταστροφικό το διαχωρισμό της συνδικαλιστικής πρακτικής από τη σοσιαλιστική επαναστατική θεωρία, καθώς ένας τέτοιος διαχωρισμός θα καθιστούσε τα συνδικάτα αστικά.[8] Υποστηρίζει την «πλήρη ενότητα του εργατικού κινήματος, συνδικαλιστική και πολιτική,» ως «απαραίτητη για τους μελλοντικούς μαζικούς αγώνες στη Γερμανία»[9], κάτι που ισχύει και για τις υπόλοιπες καπιταλιστικές χώρες, και επισημαίνει ότι «τα συνδικάτα, όπως και οι άλλες

μαχητικές οργανώσεις του προλεταριάτου, δεν μπορούν να διατηρηθούν για πολύ καιρό παρά μόνο με την πάλη.»[10] Συνεχίζοντας την πολεμική της κατά των ρεβιζιονιστών και αντλώντας από το Κομμουνιστικό Μανιφέστο, η Λούξεμπουργκ υποστήριξε έντονα την αναγκαιότητα της πολιτικής ηγεσίας του κόμματος πάνω στα συνδικάτα. Και αυτό, γιατί αυτό που διαχωρίζει τη σοσιαλιστική από την αστική ιδεολογία και πράξη είναι ο πολιτικός στόχος υπέρβασης του καπιταλισμού. Ο συνδικαλιστικός αγώνας αντιπροσωπεύει απλώς ένα στάδιο της εξέλιξης της ταξικής πάλης, το στάδιο των άμεσων, καθημερινών συμφερόντων του προλεταριάτου. Οι κομμουνιστές αντ' αυτού εκπροσωπούν τα συμφέροντα όλου του προλεταριακού κινήματος παγκοσμίως, δηλ. το κυρίαρχο ταξικό συμφέρον, δηλ. την υπέρβαση του κεφαλαίου. Το κομμουνιστικό κόμμα λοιπόν πρέπει να ηγεμονεύει των συνδικάτων: «Τα συνδικάτα εκπροσωπούν μόνο τα συμφέροντα ομάδων και μόνο ένα στάδιο ανάπτυξης του εργατικού κινήματος. Η σοσιαλδημοκρατία εκπροσωπεί την εργατική τάξη και τα συμφέροντα της για απελευθέρωση σαν σύνολο. Η σχέση των συνδικάτων με τη σοσιαλδημοκρατία είναι η ίδια με τη σχέση του μέρους προς το σύνολο.»[11]

Ας δούμε τώρα την άποψη της ηγεσίας της ΠΕΟ για το θέμα, όπως εκφράζεται από τον Ζιαρτίδη: «Το συνδικαλιστικό κίνημα έχει σαν κύριο σκοπό του τη βελτίωση των όρων εργασίας και των όρων ζωής των εργαζομένων. Αφού αυτός είναι ο σκοπός του, η μεγαλύτερη δραστηριότητα του, ο περισσότερος χρόνος των δραστηριοτήτων του πρέπει να αφιερώνεται στην επίτευξη αυτού του σκοπού, της βελτίωσης δηλαδή των όρων εργασίας, των συνθηκών ζωής, του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Αυτό συνέβη με μας. Όμως ουδέποτε είχαμε εγκαταλείψει και το καθήκον μας για ανάμιξη και συμμετοχή στους πολιτικούς αγώνες. Βέβαια αυτή η ανάμιξη, αυτή η συμμετοχή ήταν σε βαθμό πολύ χαμηλότερο από τον βαθμό της δραστηριότητας μας για τα οικονομικά και τα κοινωνικά προβλήματα των εργατών.» (31) Ο Ζιαρτίδης, και κατ'επέκταση η ΠΕΟ, θεωρούσε πολύ σημαντικότερο τον αγώνα για τα άμεσα συμφέροντα των εργαζομένων στον καπιταλισμό από τον πολιτικό αγώνα για υπέρβαση του καπιταλισμού. Παρότι αναγνωρίζει τη σημασία συμμετοχής σε πολιτικούς αγώνες, όπως είδαμε παραπάνω, στην πράξη το ΑΚΕΛ ήταν ουρά της πολιτικής ηγεσίας της Εθναρχίας και της Δεξιάς. Άρα, μπορούμε να συμπεράνουμε πως η ΠΕΟ ήταν και είναι αστική συντεχνία, όπως τις υπόλοιπες, και σωστά κατηγορήθηκε στις δεκαετίες '40 και '50 για τρέιτγιουνιονισμό. Ο Ζιαρτίδης θεωρεί πως «ο όρος αυτός του τρέιτγιουνιονισμού είναι ανακάλυψη των Κομμουνιστών κάθε δοσμένης εποχής, οι οποίοι ήθελαν να επιτεθούν και να συκοφαντήσουν... το συνδικαλιστικό κίνημα που δεν βρισκόταν υπό την καθοδήγηση τους.» (32) Όπως είδαμε όμως, άμα το συνδικαλιστικό κίνημα δεν βρίσκεται υπό την καθοδήγηση των κομμουνιστών, αστικοποιείται, άρα η κατηγορία είναι σωστή και δεν πρόκειται περί συκοφαντίας.

Το παρακάτω απόσπασμα από τη Μαζική Απεργία συμπυκνώνει πολύ καλά την πηγή της συντηρητικής οπτικής του Ζιαρτίδη για το συνδικαλισμό, καθώς και τα προβλήματα που αυτή η οπτική δημιουργεί: «Η εξειδίκευση των συνδικαλιστών ηγετών στην επαγγελματική δράση σαν συνδικαλιστές, καθώς και ο φυσιολογικά περιορισμένος ορίζοντας τους, που πηγάζει από τους αποσπασματικούς οικονομικούς αγώνες σε περιόδους ηρεμίας, οδηγεί πολύ εύκολα στη γραφειοκρατικοποίηση και στην κοντόθωρη αντιμετώπιση των επαγγελματιών συνδικαλιστών. Αυτά τα χαρακτηριστικά εκδηλώνονται με διαφορετικούς τρόπους που μπορούν να καταστούν ολοκληρωτικά μοιραίοι για το μέλλον του συνδικαλιστικού κινήματος. Καταρχήν, μπορούν να οδηγήσουν στην υπερεκτίμηση της σημασίας της οργάνωσης, που από ένα μέσο σιγά σιγά μετατρέπεται σε αυτοσκοπό και σε υπέρτατο αγαθό στο οποίο θα πρέπει να υποτάσσονται τα συμφέροντα της πάλης. Από εδώ προέρχεται αυτή η συνεχής επίκληση των ηγετών για ηρεμία, αυτός ο φόβος όταν πρόκειται να πάρουν κάποια απόφαση που έχει ρίσκο και μπροστά σε δήθεν κινδύνους που μονίμως εμφανίζονται ότι απειλούν την ύπαρξη των συνδικάτων, αυτός ο δισταγμός μπροστά στην αβέβαιη κατάληξη των μαζικών αγώνων. Από την άλλη, οδηγούν στην υπερεκτίμηση της ίδιας της συνδικαλιστικής πάλης, των προοπτικών της και των επιτυχιών της. Οι συνδικαλιστές ηγέτες, που συνεχώς είναι απορροφημένοι απ' την καθημερινή οικονομική πάλη και που μονίμως αναλαμβάνουν το καθήκον να εξηγούν στις μάζες την ανεκτίμητη αξία της ελάχιστης αύξησης του μεροκάματου ή της ελάχιστης μείωσης του εργάσιμου χρόνου,

καταλήγουν σιγά-σιγά να χάνουν την έννοια των μεγάλων συνολικών συσχετισμών και της γενικής κατάστασης.» (95-6)

Το κύριο πρόβλημα του τρίτηγιουνιονισμού και του οικονομισμού είναι ότι γραφειοκρατικοποιεί το συνδικαλιστικό κίνημα και οδηγεί στη διατήρηση της οργάνωσης του κινήματος ως αυτοσκοπό. Η γραφειοκρατία οδηγεί σε υπερεκτίμηση της εργατικής-συνδικαλιστικής οργάνωσης, της φетиχοποίησης της ως μορφής αγώνα. Οι γραφειοκράτες τείνουν να κάνουν τη συντήρηση και την ανάπτυξη των οργανώσεων τους αυτοσκοπό. Αυτή η συνθήκη οδηγεί σε δειλία και δισταγμό σε κρίσιμες στιγμές, καθώς τα αναπόφευκτα ρίσκα της ταξικής πάλης υποτάσσονται στην ανάγκη διαφύλαξης των υπάρχοντων κεκτημένων των συνδικάτων. Ξεχνιέται έτσι η μεγάλη εικόνα, θυσιάζεται ο τελικός επαναστατικός στόχος στον βωμό ακόμα και των πιο μικρών καθημερινών οικονομικών επιτευγμάτων. Ωστόσο, αυτά τα επιτεύγματα είναι μόνο προσωρινά καθώς η αστική τάξη πασχίζει να τα εξουδετερώσει. Το προλεταριάτο χρειάζεται να υπερβεί τον καπιταλισμό αν θέλει να διασφαλίσει αυτά τα κέρδη: χωρίς μάχιμο προλεταριάτο, σιγά σιγά η αστική τάξη τα παίρνει πίσω. Αυτό έγινε στην Κύπρο με την οικονομική κρίση[12], και το υποτυπώδες συνδικαλιστικό κίνημα ήταν ανήμπορο να αντιδράσει. Αυτή η ανημποριά είναι το φρούτο της έλλειψης παράδοσης ταξικής πάλης και καλλιέργειας ταξικής συνείδησης στην Κύπρο από το ΑΚΕΛ. Τέλος, η γραφειοκρατικοποίηση των συνδικάτων και του κόμματος έχει το επίσης αρνητικό ότι οδηγεί τους εργαζόμενους να συνηθίσουν να δέχονται παθητικά εντολές από ειδικούς αξιωματούχους και η πρωτοβουλία των εργαζομένων ατροφεί.

4. Ουραγισμός ή η αδυναμία του ΑΚΕΛ να πρωτοστατήσει στην κυπριακή πολιτική σκηνή

Ο πιο πάνω ισχυρισμός ότι ο τρίτηγιουνιονισμός έχει ως λογικό επακόλουθο τη δειλία και το δισταγμό σε κρίσιμες στιγμές αποδεικνύεται από τη συνολική ιστορία του ΑΚΕΛ. Το ΑΚΕΛ ήταν διαχρονικά ανέτοιμο και ανίκανο να πρωτοστατήσει στην πολιτική ζωή του τόπου, κάτι που παραδέχεται ο ίδιος ο Ζιαρτίδης. Όπως λέει πολύ ενδεικτικά: «αυτό το αίσθημα της αυτοσυντήρησης, αυτό το αίσθημα να είμαστε «προσεκτικοί» να μην προκαλέσουμε μέτρα καταστολής του Κινήματος, διέκρινε το Κόμμα μας, θα έλεγα, σε κάθε κρίσιμη στιγμή.» (81) Τολμώ να πω ότι αυτή η αμυντική αυτοσυντήρηση και προσοχή μπροστά στη Δεξιά είναι το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ ως πολιτικού κόμματος, το κύριο στοιχείο της ταυτότητάς του.

Παραδείγματα της αδυναμίας και ανετοιμότητας του ΑΚΕΛ σε κρίσιμες στιγμές της κυπριακής ιστορίας υπάρχουν πολλά. Πρώτα πρώτα, υπήρξε η προαναφερθείσα αποχώρηση από τη Διασκεπτική λόγω πίεσης από τη Δεξιά. Το 1955, το ΑΚΕΛ πιάστηκε απροετοίμαστο από την έναρξη του αγώνα της ΕΟΚΑ, και μάλιστα «εντελώς αδικαιολόγητα» κατά τον Ζιαρτίδη καθώς ο Εζεκίας Παπαϊωάννου είχε δεκτεί πληροφορίες το 1954 ότι ετοιμαζόταν ένοπλος αγώνας. (74) Στο πραξικόπημα, το ΑΚΕΛ «επιάσθη εντελώς απaráσκευο και εντελώς ανύποπτο,» με την Επαγρύπνηση του Κόμματος να ασχολείται περισσότερο με την παρακολούθηση πιθανών διαφωνούντων μελών παρά με τις πολιτικές εξελίξεις στον τόπο (84): «Ουσιαστικά η καθοδήγηση του Κόμματος είχε παραλύσει». (87) Ούτε στο Κυπριακό έβαλε ποτέ το χέρι του στη φωτιά το ΑΚΕΛ, με αποκορύφωμα το ΟΧΙ στο Σχέδιο Ανάν.

Ίσως η καλύτερη απόδειξη για το ότι το ΑΚΕΛ δεν ήταν παρά ένα αστικό κόμμα είναι ότι δεν περιήλθε σε ιδιαίτερη κρίση μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης, σε αντίθεση με αντίστοιχα κόμματα όπως το ΚΚΕ. Υπήρχε η μικρή διάσπαση του ΑΔΗΣΟΚ, αλλά το ΑΚΕΛ κατάφερε να διατηρήσει και ακόμα και να αυξήσει τα ποσοστά του εκείνη την περίοδο. Ο Ζιαρτίδης εξηγεί αυτό το φαινόμενο λέγοντας πως οι Κύπριοι εργαζόμενοι ήταν ιδιαίτερα αφοσιωμένοι στο ΑΚΕΛ και το συνδικαλιστικό κίνημα λόγω των σημαντικών ωφελημάτων που αυτό τους έφερε, (186) αλλά θεωρώ πως ο κύριος λόγος ήταν ότι το ΑΚΕΛ δεν ήταν κόμμα με κομμουνιστική ιδεολογία ούτως ώστε να περιέλθει σε κρίση με τη πτώση του 'υπαρκτού σοσιαλισμού'. Ήταν πλήρως ενσωματωμένο στο Κυπριακό πολιτικό κατεστημένο.

Μένει να αναλογιστούμε λίγο τους λόγους της αδυναμίας του ΑΚΕΛ να συμπεριφερθεί σαν κομμουνιστικό κόμμα. Αυτό είναι ένα μεγάλο κεφάλαιο για το οποίο χρειάζεται πολλή μελέτη και σκέψη την οποία δεν έχω κάνει. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που είναι σχετικά αυτονόητοι. Πρώτα πρώτα, το ΑΚΕΛ είχε έλλειψη θεωρητικού υποβάθρου και υποτιμούσε τη σημασία της θεωρίας. Ο Ζιαρτίδης αναφέρει επανειλημμένα «το χαμηλό θεωρητικό και πολιτικό επίπεδο γενικά της ηγεσίας του Κόμματος», χωρίς να εξαιρεί τον εαυτό του. Ιδιαίτερα χαμηλό ήταν το θεωρητικό και πολιτικό επίπεδο του Γ.Γ. του ΑΚΕΛ Εζεκία Παπαϊωάννου. (167-8) Ο Ζιαρτίδης κατηγορεί τον Παπαϊωάννου ότι «υποτιμούσε κατά ένα τρόπο δεικτικό και απαράδεκτο την διανόηση του Κόμματος. Τον άκουσα επανειλημμένα να λέει: Δεν ανταλλάσσω, ούτε έναν εργάτη της ΠΕΟ, ούτε έναν οικοδόμο, μέλος της ΠΕΟ, με δέκα κομματικούς διανοούμενους. Αυτό το έλεγε συχνά.» (169) Η στάση του Παπαϊωάννου έγκειται το πιο πιθανόν στο γεγονός ότι ο ίδιος είχε ανασφάλεια και σύνδρομο κατωτερότητας προς αριστερούς διανοούμενους λόγω της δικής του έλλειψης θεωρητικού υποβάθρου.

Η έλλειψη θεωρητικής κατάρτησης είναι μεγάλο πρόβλημα σε ένα κομμουνιστικό κόμμα και σε ένα εργατικό κίνημα, καθώς, όπως λέει εμφαντικά η Λούξεμπουργκ, «ολόκληρη η δύναμη του σύγχρονου εργατικού κινήματος βασίζεται στη θεωρητική γνώση».[13] Η φόρμουλα των Μαρξ στη Γερμανική Ιδεολογία, του Λένιν στο Τί να Κάνουμε και της Λούξεμπουργκ στο *Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση* είναι ότι η επανάσταση θα επιτευχθεί μόνο με την ένωση της διανόησης με το εργατικό κίνημα: «Μόνο όταν η επιστήμη και οι εργαζόμενοι, αυτοί οι αντίθετοι πόλοι της κοινωνίας, γίνουν ένα, θα συντρίψουν στην ατσαλένια αγκαλιά τους όλα τα εμπόδια στον πολιτισμό».[14] Μόνο όταν οι εργάτες αποκτήσουν ταξική συνείδηση, δηλαδή ιστορική συνείδηση του κεφαλαίου, δηλαδή θεωρητική γνώση, μπορούν να καταφέρουν να ξεπεράσουν τον καπιταλισμό. Το προλεταριακό κίνημα βασίζεται τόσο στην οργάνωσή του όσο και στη συνείδηση και κατανόησή του του παρόντος μέσα στο οποίο καλείται να δράσει.

Η έλλειψη θεωρητικής κατάρτησης του ΑΚΕΛ το οδήγησε σε μια ξύλινη, δογματική ρητορική. Κατά τον Ζιαρτίδη, υπήρχε πραγματική διακίνηση και άνθηση αριστερών ιδεών στην Κύπρο μέχρι το 1945 ή το 1950, αλλά έπειτα το κόμμα εφάρμοσε αυστηρά τα ξύλινα σταλινικά δόγματα της εποχής, όπως τη συνεχή επίκληση του ιμπεριαλισμού σαν την πηγή όλων των κακών: «Παρατηρείται και μια τάση όλα τα προβλήματα που αντιμετώπιζε ο τόπος, όλα τα δυσάρεστα γεγονότα που σημειώθηκαν, ανεξάρτητα του αν σημειώθηκαν εξαιτίας δικών μας λαθών και δικής μας απερισκεψίας, να τα φορτώνουμε στον ιμπεριαλισμό.» (227) Και: «εάν αναδιφίσει [κανείς] τα κομματικά ντοκουμέντα, τις ομιλίες των κομματικών ηγετών, ιδιαίτερα τις ομιλίες του Γενικού Γραμματέα, από το 1955-1960 και εδώ θα δει μια διαρκή επανάληψη των ίδιων θέσεων, των ίδιων συνθημάτων.» (226-7)

Ένα άλλο πρόβλημα του ΑΚΕΛ ήταν ο αυταρχικός τρόπος λειτουργίας του και η έλλειψη αυτοκριτικής. Ο Ζιαρτίδης επανειλημμένα αναφέρεται σε αυτά τα χαρακτηριστικά του ΑΚΕΛ. Το ΑΚΕΛ δεν επανεξέτασε ποτέ τη θέση του για τη Διασκεπτική, παρά τις προτροπές Ζιαρτίδη, με τη δικαιολογία ότι δεν είναι ώρα να ξύνουμε πληγές του παρελθόντος. (61) Μετά το πραξικόπημα, «καμία ευθύνη δεν ζητήθη από την Επαγρύπνηση, ούτε έγινε αυτοκριτική.» (85) Με την άνοδο του Ευρωκομμουνισμού τη δεκαετία του '70, αρκετά μέλη του ΑΚΕΛ, συμπεριλαμβανομένου του Ζιαρτίδη, φλέρταραν ανοικτά μαζί του και ο Ζιαρτίδης εισηγήθηκε τη συζήτηση του θέματος του Ευρωκομμουνισμού στην Ολομέλεια του κόμματος, ούτως ώστε να ακουστούν τα υπέρ και τα κατά και να παρθεί επίσημη απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής για το θέμα. Αποφασίστηκε να συζητηθεί το θέμα μέσα στην Κεντρική Επιτροπή, αλλά αυτή η απόφαση δεν εκτελέστηκε ποτέ. «Το μόνο που εγινόταν ήταν: Κατά καιρούς όταν συνερχόταν η Κεντρική Επιτροπή και ο Γενικός Γραμματέας ή άλλα μέλη έκαναν πολιτική εισήγηση αναφερόντουσαν και στον Ευρωκομμουνισμό, τον οποίο και αναθεμάτιζαν.» (160-1)[15] Ο ίδιος ο Παπαϊωάννου συμπεριφερόταν πολύ αυταρχικά και φώναζε σε όποιο τολμούσε να διαφωνήσει μαζί του. (125, 173) Το κόμμα είχε επίσης την τάση να αποκρύπτει ιδεολογικά προβλήματα από τη βάση του, (184) ενώ ακόμα και το Πολιτικό Γραφείο και η Κεντρική

Επιτροπή δεν ενημερώνονταν για όλα όσα συζητούσε ο Γενικός Γραμματέας του Κόμματος και της Επαγρύπνησης με τη Σοβιετική Πρεσβεία: «Ποτέ δεν ενημερωνόμαστε». (89) Με αυτόν τον τρόπο λειτουργίας του, το ΑΚΕΛ καλλιέργησε στα μέλη του τυφλή, άκριτη υπακοή προς την ηγεσία του αντί για κριτική σκέψη και συνείδηση.

Η έλλειψη θεωρητικού υποβάθρου στο ΑΚΕΛ, ο αυταρχικός τρόπος λειτουργίας του και η αλλεργία του στην αυτοκριτική είναι όλα τυπικά χαρακτηριστικά των σταλινοποιημένων κομμάτων από τη δεκαετία του '40 και μετά. Παρ'όλα αυτά, υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ του ΑΚΕΛ και άλλων σταλινοποιημένων κομμάτων όπως του ΚΚΕ, που αξίζει να ερευνηθούν και να συζητηθούν. Το ΑΚΕΛ φαίνεται πολύ επηρεασμένο από την παράδοση του Βρετανικού τρέιτγιουνιονισμού, σε αντίθεση με άλλα σταλινικά κόμματα. Επίσης, δεν ξέρω πόσα σταλινικά κόμματα υπήρξαν που ήταν τόσο εξόφθαλμα ουραγοί ενός αστικού, εθνικιστικού κατεστημένου. Ένα άλλο ενδιαφέρον ερώτημα είναι κατά πόσο και με ποιο τρόπο το ΑΚΕΛ θα μπορούσε να δράσει διαφορετικά και να αποκτήσει διαφορετική ταυτότητα σαν κόμμα από αυτή που εν τέλει απόκτησε. Η απάντηση αυτών των ερωτημάτων είναι πέρα από το αντικείμενο αυτού του κειμένου.

5. Επίλογος: Τί να κάνουμε;

Σε αυτό το κείμενο επιχειρήσα να δείξω πως το κύριο χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ, από την ίδρυσή του το 1941, είναι το ότι είναι ουραγός της κυπριακής εθνικιστικής δεξιάς. Το νήμα που διαπερνά την αυτοβιογραφία του Ζιαρτίδη *Χωρίς Φόβο και Πάθος* είναι η δειλία και ο ουραγισμός του ΑΚΕΛ μπροστά στην κυπριακή εθνικιστική δεξιά. Αυτό το χαρακτηριστικό του ΑΚΕΛ διαφαίνεται σε όλα σχεδόν τα κεφάλαια του βιβλίου, αποτελώντας το συνδετικό τους κρίκο και εν τέλει δείχνοντας πως στην ουσία του το ΑΚΕΛ ήταν ένα αστικό κόμμα ουραγός της δεξιάς.

Το ερώτημα είναι τί κάνουμε από εδώ και πέρα όσοι αυτοπροσδιοριζόμαστε ως Κύπριοι αριστεροί και κομμουνιστές. Παραθέτω σχετικά αποσπάσματα από το παλαιότερο μου κείμενο [Το Ακελικό Πρόβλημα](#)[16]:

«Η εξωκοινοβουλευτική αριστερά ισχυρίζεται πως χρειαζόμαστε ισχυρό ΑΚΕΛ ενάντια στη δεξιά και την ακροδεξιά. Αυτό που αποφεύγει να αναφέρει είναι ότι διαχρονικά είχαμε ισχυρό ΑΚΕΛ, με το κόμμα να είναι πρώτο ή δεύτερο σε όλες τις εκλογές από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, χωρίς αυτό να απειλήσει την ηγεμονία της δεξιάς στο νησί. Τόσα χρόνια δεν είδαμε ούτε ταξική αντεπίθεση ούτε προώθηση της σοσιαλιστικής προοπτικής. Το ΑΚΕΛ έφτασε να εκλέξει τον γενικό του γραμματέα πρόεδρο της 'δημοκρατίας', και η διακυβέρνηση του απέδειξε πως το ΑΚΕΛ δεν έχει εναλλακτική κοινωνικοοικονομική πρόταση από το νεοφιλελευθερισμό, εν τέλει οδηγώντας μας σε μνημόνιο. Στις τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις δεν είχε καν το θάρρος να κατεβάσει δικό του αριστερό υποψήφιο, κατεβαίνοντας με τον τεχνοκράτη Μαλά, και φλερτάροντας σοβαρά με την υποστήριξη του νεοφιλελεύθερου επιχειρηματία Μάικ Σπανού. Βρέθηκε επίσης μπλεγμένο σε σκάνδαλα διαφθοράς πάνω από μια φορά, με τελευταίο το σκάνδαλο με τα διαβατήρια, ενώ ενστερνίστηκε πλήρως τα αυταρχικά αντι-συνταγματικά μέτρα της κυβέρνησης Αναστασιάδη για τον κορωνοϊό μέχρι που η μαζικότητα του Ως Δαμέ έδειξε πως του συμφέρει να αλλάξει (λίγο) στάση.

Στα επόμενα χρόνια το ΑΚΕΛ θα ολοκληρώσει τη μεταμόρφωσή του από αστικό κόμμα με φιλολαϊκές πολιτικές σε αστικό κόμμα με αντι-λαϊκές πολιτικές αλλά με κοινωνικές ευαισθησίες. Η πολιτική του βάση δεν θα είναι τόσο τα φτωχότερα λαϊκά στρώματα αλλά οι προοδευτικοί και φιλελεύθεροι του νησιού. Καθώς η πολιτική κατάσταση της Κύπρου δεν θα βελτιωθεί, νέα λαϊκιστικά ή/και ακροδεξιά κόμματα όπως το ΕΛΑΜ θα συνεχίσουν να μεγαλώνουν, και με φιλολαϊκό λόγο μπορούν να κερδίσουν πολλούς παραδοσιακούς Ακελικούς ψηφοφόρους. Ταυτόχρονα, η Κυπριακή εξωκοινοβουλευτική αριστερά θα ωθείται όλο και περισσότερο προς το ΑΚΕΛ στο όνομα του αντιφασισμού. Θα μετατραπεί έτσι στον πιο έντονο υποστηρικτή του κατεστημένου.»

«Οι λόγοι που οδηγούν την εξωκοινοβουλευτική αριστερά στην υποστήριξη του ΑΚΕΛ είναι διάφοροι: κάποια άτομα είναι συναισθηματικά συνδεδεμένα με το ΑΚΕΛ από νεαρή ηλικία, αρκετοί ακολουθούν τη λογική του μικρότερου κακού, και υποψιάζομαι πως πολλοί το υποστηρίζουν από απελπισία, έχοντας χάσει τη πίστη τους στη δυνατότητα ύπαρξης επαναστατικής αριστεράς στο νησί. Σε όλες τις περιπτώσεις όμως, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο: τα εν λόγω άτομα και οι εν λόγω ομάδες/συλλογικότητες άθελά τους στηρίζουν ένα κόμμα του κατεστημένου, καλλιεργούν αυταπάτες σε αυτό το κόμμα (και κατ' επέκταση στο κατεστημένο), και εν τέλει εμποδίζουν την εργατική τάξη από το να συνειδητοποιήσει την ανάγκη να αυτό-οργανωθεί και να πάρει την τύχη της στα χέρια της. Το ΑΚΕΛ μπορεί να θεωρεί τα άτομα αυτού του χώρου σαν δεδομένους υποστηρικτές του, χωρίς να έχει σοβαρή πίεση να ακολουθήσει αριστερότερες πολιτικές. Ιδιαίτερα τώρα με την άνοδο του ΕΛΑΜ και τη στροφή ΔΗΣΥ δεξιότερα, εύκολα θα μπορεί να παρουσιάζεται ως το μικρότερο κακό που θα εμποδίσει την άνοδο του φασισμού.»

«Επιβάλλεται να οικοδομήσουμε μια αριστερή πολιτική δύναμη που θα μπορεί να εκφράσει τα άμεσα συμφέροντα της εργατικής τάξης, αντιπαραβάλλοντας τις δικές της φιλολαϊκές μεταρρυθμίσεις στην αντιδραστικότητα της κυβέρνησης. Μια αριστερή πολιτική δύναμη που ταυτόχρονα θα καλλιεργήσει ταξική συνείδηση στον κόσμο και θα συνδέσει τους όποιους μεταρρυθμιστικούς αγώνες στο σήμερα με την ανάγκη επαναστατικού μετασχηματισμού της κοινωνίας στο αύριο, σε συνεργασία με αντίστοιχες δυνάμεις διεθνώς.»

Φειδίας Χριστοδουλίδης

Οι απόψεις που διατυπώνονται είναι προσωπικές των αρθρογράφων.

Ο Φειδίας Χριστοδουλίδης είναι υποψήφιος PhD στη φιλοσοφία στο Northwestern University και μέλος της ομάδας 1917. Συμμετέχει επίσης στην Platyrrhus Affiliated Society. Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί του στο [ph.christodoulides \[at\] gmail \[dot\] com](mailto:ph.christodoulides@gmail.com).

[1] Η αυτοβιογραφία είναι σε μορφή συνέντευξης με το φίλο και συνοδοιπόρο του Ζιαρτίδη Πανίκο Παιονίδη. Όλες οι αναφορές σε σελίδες αναφέρονται στο βιβλίο Ανδρέας Ζιαρτίδης - Χωρίς Φόβο και Πάθος, Συνεργατικό Τυπογραφείο, Λευκωσία 1995.

[2] Β. Ι. Λένιν, Τί να Κάνουμε;, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1964, σελ. 72

[3] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, Εκδόσεις Κορόντζη, Αθήνα 1984, σελ. 57

[4] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, σελ. 8

[5] Τρίτηγιουνιονισμός είναι ο αμιγώς οικονομικός συνδικαλιστικός αγώνας που δεν έχει πολιτικές προεκτάσεις.

[6] Πριν τη διάσπαση της Β' Διεθνούς, το κομμουνιστικό κίνημα αυτο-αποκαλείτο σοσιαλδημοκρατία. Το νόημα του όρου έχει αλλάξει έκτοτε.

[7] Β. Ι. Λένιν, Τί να Κάνουμε, σελ. 71-2

[8] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, Εκδόσεις Εργατική Δημοκρατία, 1997, σελ. 91

[9] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 95

[10] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 70

[11] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μαζική Απεργία, Κόμμα, Συνδικάτα, σελ. 89

[12]

https://cyprus.fes.de/fileadmin/user_upload/documents/CyprusEconomicCrisis_gr_v02_DIGITAL.pdf

[13] Ρόζα Λούξεμπουργκ, Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση, σελ. 9

[14] Η Λούξεμπουργκ τσιτάροντας Λασάλ στην εισαγωγή του Μεταρρύθμιση ή Επανάσταση.

[15] Αξίζει να αναφερθεί ότι το ΑΚΕΛ ποτέ στην ιστορία του δεν βρισκόταν στα αριστερά του Ευρωκομμουνισμού, παρά τους αναθεματισμούς του για τον δεύτερο.

[16]

<https://1917.com.cy/2021/09/10/%cf%84%ce%bf-%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%bb%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%80%cf%81%cf%8c%ce%b2%ce%bb%ce%b7%ce%bc%ce%b1/>

Η εικόνα πάρθηκε από το ακόλουθο άρθρο του Sigmalive:

<https://www.sigmalive.com/news/kypriako/724534/to-enotiko-dimopsifisma-to-akel-kai-i-enoxlisi-akintzi>

Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση, Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση, Ηλεκτρονικά Άρθρα, ΑΚΕΛ, Δεκαετία 2020-2029, 2022, 1917 (Ομάδα), Απροσδιόριστη Τοποθεσία

From:

<https://movementsarchive.org/> - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**
Cyprus Movements Archive
Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:1917:akel_ziartides

Last update: **2025/07/15 13:46**

